

DOI: <https://doi.org/10.34768/r1.2020.v461.00>

WSTĘP

W roku 2019 „Rocznik Lubuski” obchodził jubileusz 60-lecia. Z tej okazji 12.12.2019 r. odbyło się seminarium naukowe, zorganizowane przez Lubuskie Towarzystwo Naukowe oraz Wydział Pedagogiki, Psychologii i Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego – wydawców „Rocznika”. W części oficjalnej poza wystąpieniami okolicznościowymi zaprezentowano trzy analizy merytoryczne, które zostały zawarte w niniejszym tomie. Dr hab. Bogdan Idzikowski, prof. UZ, który najdłużej, bo przez 14 lat pełnił funkcję redaktora naczelnego „Rocznika”, a przez 11 był jego sekretarzem przygotował tekst *„Rocznik Lubuski” – ciągłość i zmiana z perspektywy krytycznej*. Prześledził w nim cechy, które świadczą o zachowaniu ciągłości czasopisma i te, które uległy przekształceniom. Niektóre ze zmian wynikały z intencjonalnie podejmowanych decyzji komitetu redakcyjnego czy też poszczególnych jego członków, inne z uwarunkowań zewnętrznych. Zdarzały się lata, w których periodyk, głównie z powodu braków środków finansowych, się nie ukazywał, ale jednak staraniem różnych osób w różnym czasie tytuł przetrwał. O ludziach „Rocznika Lubuskiego” traktuje artykuł dr hab. Ewy Narkiewicz-Niedbalec, prof. UZ, obecnej redaktor naczelną. Przedstawia on osoby, które czasopismo zakładały, nadały mu kształt, potem modyfikowały jego profil, kontynuowały dzieło poprzedników. To w nim publikowali swoje pierwsze artykuły naukowe późniejsi profesorowie humanistyki i nauk społecznych zielonogórskiego środowiska. Kolejny jubileuszowy artykuł poświęcony został tekstom opublikowanym w „Roczniku” przez literatów. Przeanalizował je wieloletni prezes zielonogórskiego oddziału Związku Literatów Polskich Eugeniusz Kurzawa, poeta, przez wiele lat redaktor „Gazety Lubuskiej”.

Druga część niniejszego tomu zawiera opracowania, od których pochodzi jego tytuł – Edukacja jako przestrzeń zmian. Żyjemy w przestrzeni szybko dokonujących się przekształceń wielu obszarów życia, od gospodarki, poprzez instytucje społeczne do form aktywności i relacji międzyludzkich. Człowiek z jednej strony musi się przystosować do tego co jest tu i teraz, a z drugiej myśleć o funkcjonowaniu w przyszłości, w której trudno jest określić jak będzie wyglądał świat. Wobec zachodzących procesów społeczno-kulturowych rodzi się pytanie o rolę edukacji i wychowania. Przydatnym pojęciem do opisu tych zjawisk jest pojęcie socjalizacji, wprowadzone do

języka nauki w XIX wieku przez socjologów. Ale nie tylko oni badali zjawiska „uspołecznienie” człowieka. Prekursorami takich analiz byli myśliciele francuskiego Oświecenia, jak Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) czy twórca samego pojęcia „socjologia” Auguste Comte (1798-1857) (Borowicz 2002, s. 42). Różne społeczeństwa zawsze oczekiwały i oczekują od edukacji spełnienia określonych funkcji. Dla współczesnych społeczeństw zachodnich Richard Rorty (1993, s. 96-102) określa je jako socjalizacyjną i emancypacyjną – wyzwalającą od wielu ograniczeń. Funkcja socjalizacyjna wiąże się z przygotowaniem ludzi do podejmowania zadań w zmieniającym się społeczeństwie w taki sposób, aby nie naruszać istniejącego porządku społecznego, co sprzyja adaptacji. Z kolei funkcja emancypacyjna wiąże się ze wzmacnianiem u ludzi potencjału, dzięki któremu mogą oni wyzwalać się z ograniczeń, a także dokonywać zmian w świecie. Obie funkcje są w ciągłym konflikcie i trudno jest zachować między nimi względną równowagę. W czasach określanych mianem ponowoczesności trudno jest oferować pedagogom gotowe rozwiązania edukacyjne, które przyniosą spodziewane rezultaty. Co najwyżej można dokonywać rekonstrukcji różnych podejść, ukazywać, że edukacja pełni funkcję socjalizacyjną i emancypacyjną, dzięki którym uwzględniany jest interes społeczny oraz indywidualny, a także zachodzą procesy zmiany i adaptacji.

Dyskurs poświęcony edukacji jako przestrzeni zmian otwiera tekst Agnieszki Nowak-Łojewskiej dotyczący rozumienia i interpretacji kompetencji kluczowych z perspektywy wieloparadygmatyczności dydaktyki. Jarosław Bąbka sporządził analizę i interpretację wyników badań ukierunkowanych na określenie poziomu kompetencji społecznych studentów pedagogiki Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz ustalenie współzależności pomiędzy kompetencjami intymnymi, ekspozycji społecznej, związanymi z asertywnością, a działaniami edukacyjnymi wynikającymi z efektów uczenia się. Ewa Narkiewicz-Niedbalec oraz Paulina Hojny przedstawiły realizację idei lifelong learning na pograniczu polsko-czesko-niemieckim w organizacjach pozarządowych. Opisana działalność fundacji i stowarzyszeń o profilu edukacyjnym i kulturalnym na pograniczu świadczy o realizacji zróżnicowanych form całościowego uczenia się i nieoficjalnej edukacji obywatelskiej. Tekst Aleksandry Kruszewskiej oraz Stanisławy Nazaruk to głos w dyskusji: czy edukować dzieci sześciolatnie w szkole, czy w przedszkolu? Artykuł jest doniesieniem z badań własnych ukierunkowanych na poszukiwanie różnic w kompetencjach społeczno-emocjonalnych dzieci kończących roczne przygotowanie przedszkolne. Krzysztof Zajdel podjął zagadnienie zachowań etycznych nauczycieli w sytuacjach obdarowywania prezentami. Kwestia obdarowywania nauczycieli stanowi przedmiot koniecznych zmian, zarówno

na poziomie regulacji ministerialnych, jak i norm wewnętrznych w placówkach oświatowych. Małgorzata Prokosz oraz Zuzana Truhlářova w swoim opracowaniu zaprezentowały wyniki badań pilotażowych dotyczących opinii dyrektorów na temat strategii zarządzania oraz typów opiekuńczego funkcjonowania szkół. Agnieszka Nowicka i Pawol Kopinec przedstawili historię powstania i funkcjonowania Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Polsce i na Słowacji, a także ukazali korzyści, jakie edukacja wnosi do życia osób starszych. Zenon Gajdzica w swoim opracowaniu wykorzystał koncepcję rezerwatu Ervinga Goffmana jako narzędzie interpretacji znaczenia przestrzeni w procesie edukacji uczniów z niepełnosprawnością. Autor uwydatnił kontrast pomiędzy edukacją inkluzywną rozumianą jako rezerwat służący nieskrępowanemu dostępowi do dobra oraz rezerwat pozorowanego dostępu do dobra. Ditta Baczała oraz Pavel Zikl doszukiwali się podobieństw i różnic dotyczących edukacji specjalnej osób z niepełnosprawnością w Polsce i Czechach. Autorzy ukazali edukację specjalną jako obszar dynamicznych przemian, dokonujących się poprzez zmiany w myśleniu o osobach z niepełnosprawnością, którym towarzyszą nowe rozwiązania prawne. Tekst Beaty Skotnickiej dotyczy edukacji włączającej jako nowego modelu kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Autorka omawia zmiany jakie się już dokonały w polskim systemie oświatowym pod kątem kształcenia osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, jak i wyzwania, którym musi sprostać współczesna szkoła oraz współczesny nauczyciel. Tekst Anity Famuły-Jurczak, Mirosława Gejdosa, Andrzeja Kobiałki traktuje o konieczności zmian w edukacji pod kątem komunikacji interpersonalnej, co ma swoje źródło w przemianach cywilizacyjno-kulturowych oraz nowych wyzwaniach społecznych. Dorota Podgórska-Jachnik, Nuriya Adelbayeva, Shynar Gabdrakhmanova omówiły coaching i mentoring jako metody wspomagania rozwoju osobistego jednostek w procesie kształcenia. Rozważania wpisują się w myślenie o edukacji jako przestrzeni zmian na rzecz tworzenia spersonalizowanych zasobów wiedzy i kompetencji.

W III części „Rocznika”, w Forum otwartym opublikowane zostały cztery teksty. Dwa wyszły spod pióra filozofek-etyczek. Joanna Dudek podjęła problem sumienia naukowego i niezależności uczonych. Pokazała jak wraz z zanikaniem etosu uczonych w jego miejsce pojawiły się kodeksy dobrych obyczajów w nauce, skodyfikowane zasady etyki. Rozważyła zagadnienie rozbieżności między oczekiwaniami instytucjonalnymi a tym, co nakazuje uczonemu jego indywidualny osąd moralny. Danuta Ślęczek-Czakon napisała o roli komisji bioetycznej przy ocenie rzetelności eksperymentów medycznych na ludziach. Podkreśliła kontekst pojawienia się postulatu zgody na udział w badaniach, funkcje komisji etycznych, z których najistotniejsze

to kontrola poziomu badań oraz ochrona osób biorących udział w eksperymentach. Zdzisław Wołk podjął zagadnienie kultury pracy, którą rozważa w biegunowym usytuowaniu niezależności i powinności. Pokazuje jak zmiany w obszarze pracy można analizować w dotychczas stosowanych kategoriach pojęciowych pedagogiki pracy. Beata Trzop, Dorota Szaban oraz Wita Hrytsanyuk przygotowały tekst o zmianach postaw wobec zmian klimatu w Polsce i na Ukrainie. Dane do analizy zaczerpnięły z badań przeprowadzonych w obu krajach i pokazały coraz częstsze dostrzeganie tego problemu, głównie dzięki nastawieniu do niego młodych ludzi.

Teksty zwarte w niniejszym tomie inspirują do myślenia o edukacji jako przestrzeni transpozycji. Chodzi o to, że edukacja, zgodnie z funkcją emancypacyjną, stanowi czynnik zmiany społecznej poprzez ingerowanie w rzeczywistość indywidualną osób edukowanych (dzieci, młodzieży, dorosłych), tj. ich wartości, wiedzę, postawy, koncepcję własnej osoby, a z drugiej narusza rzeczywistość społeczną, w tym kulturowy świat znaczeń. Sama edukacja musi również nadążać za procesami społeczno-kulturowymi oraz stanowić przestrzeń do dyskusji i modyfikacji w zakresie programów kształcenia, nowych modeli i rozwiązań edukacyjnych, pożądanych kompetencji kształtowanych w procesie wychowania i nauczania, a także kwestii zachowań profesjonalnych i etycznych u nauczycieli. Autorzy prezentowanych tekstów podejmują te wątki. Stanowią one kategorie myślenia o edukacji jako przestrzeni zmian. W rozważaniach filozoficznych i pedagogicznych owa przestrzeń jawi się nam jako pewnego rodzaju kategoria ontologiczno-epistemologiczna. Według Immanuela Kanta (2001) przestrzeni nie można odbierać tylko zmysłami, bowiem ona występuje niejako w podmiocie poznającym. Oznacza to, że od współczesnego pedagoga należy oczekiwać refleksji na temat różnych kontekstów zmian związanych z edukacją. Przestrzeń, to coś więcej niż świat materialny, to strefa aktywności ludzi uwikłanych w procesy edukacyjne, gdzie dokonują się przeobrażenia. Określenie co jest pożądaną zmianą społeczną jest rzeczą niezwykle trudną i to z kilku powodów, ale najważniejszy z nich to fakt, że trudno przewidzieć co zaistnieje w przyszłości i które z rozwiązań indywidualnych i społecznych będą najlepsze i możliwe wówczas do zastosowania.

*Jarosław Bąbka
Ewa Narkiewicz-Niedbałec
Krzysztof Zajdel*

Literatura | References

- BOROWICZ R. (2002), Socjalizacja, [w:] Encyklopedia socjologii, tom. 4, Warszawa, Oficyna Naukowa.
- KANT I. (2001), Krytyka czystego rozumu, przekład Roman Ingarden, Wydawnictwo Antyk, Kęty.
- RORTY R. (1993), Edukacja i wyzwanie postnowoczesności, [w:] Spory o edukację. Dylematy i kontrowersje we współczesnych pedagogiach, red. Z. Kwieciński, L. Witkowski, Edytor, Warszawa.